الإمام البخاري

رتبه: احقر العباد مفتي محمد الغزنوي

حقانيه كتب خانه

ملک مارکیټ زیارت روډ کچلاک

Download from: aghalibrary.com

بسم الله الرحمن الرحيم

ددي سترمحدث، امام الحفاظ والمسلمين ،شيخ الاسلام ، اميرالمؤمنين فى الحديث او حجة المجتهدين داحn والو ،مناقبواواثاروپه اړه خوخبرې دومره زياتي دي چې دهغوټول اړخونه راسپړل تروس وتلې خبره ده ،ځکه دايو داسي بې ساحله سمندردی چې ورڅخه تېرېدل که ناشوني نه وي نوسخت خوهرومرودي،له همدې کبله دهغه رحمه الله لنډژوندليک،مناقب اواثارپه ساده اوروانه ژبه او اسانه طريقه رااخلوترڅومحترم طالبان ورڅخه پوره استفاده وکړي

دامام بخارى رحمه الله ژوندته لنډه کتنه

دصحيح البخاري دمصنف نوم محمداودپلارنوم يې اسماعيل دی چې دنسب سلسله يې په دې ډول ده: محمدبن اسماعيل بن ابراهيم بن المغيره بن بردزبه الجعفى البخاري.

لوړجديې بردزبه دی،حافظ ابن حجر رحمه الله دفتح الباري په مقدمه ۴۷۷ مخ کې دباپه زور،دراء په غړوندي،ددال په زبر،دزاء په غړوندي چې وروسته ترې

Download from: aghalibrary.com

زوردرلودونکې باء اوترهغه وروسته هاده،لیکلې دي، همدایې مشهور شکل دی ،اوځینونوروېې يو بل شکل هم بیان کړی.

بردزبه په فارسي کې دبخاری داوسېدونکوپه اصطلاح کروندګرته ویل کېږي،دی فارسي زبانه مجوسي ؤچې همدایې دخپل پلاردین ؤاوپرهمدې وفات شو ،خومغیره د بخارا دوالي یمان الجعفي په لاس مسلمان شونوهمده ته یې نسبت وشو ،اوپه جعفي یادشو ،دادهغه چادمذهب پربناء چې وایې کوم څوک چې دیوچاپه لاس مسلمان شي ولاء یې هم دهغه ده اونسبت یې هم هغه ته کېږي،له همدې کبله امام بخاري رحمه الله هم په امام ابوعبدالله الجعفي سره یادېږي.

حافظ ا بن حجر رحمة الله علیه وایې : د بخاري د نیکه إبراهیم بن المغیرة په هکله معلومات نه لرم ،البته د بخاري پلار اسماعیل بن ابراهیم د ابن حبان په وینا د حماد بن زید او مالک رحمهما الله څخه حدیث اوریدلي دي .

امام ذهبي رحمة الله علیه په تاریخ الاسلام کې وایې چې دامام بخاري پلار[اسماعیل] له ډیرو تقواداروعلماؤ څخه وو ، نوموړی دامام محمدرحمه الله د شاګرد امام ابوحفص الکبیرملګری، اودمرګ پر وخت یې وصیې ؤ.

امام ابن حبان دنوموړی شمار په څلورمه طبقه کې کړی ، له امام مالک اوحمادبن زید څخه یې روایتونه کړي اوله ابن المبارک سره یې مصافحه کړې

اوله هغه يې هم روايت کړی ،اوله ده څخه بيا احمدبن جعفر ، نصربن علي اونورومحدثينو روايات کړي

أحمد بن حفص رحمة الله عليه وايي: زه د بخاري پلاراسماعيل ته ورغلم هغه د مرګ په حالت کې وو ما ته يې وويل: زما د علم له مخې زما په ټول مال کې يو شکمن درهم لا هم نشته .

همداددي حلالي نفقې اثرؤ چې الله جل جلاله د اسماعيل له زوی څخه امام بخاري غوندي دحديثوستر امام جوړ کړ.

امام بخاري رحمة الله عليه په ۱۹۴ هجري سنه کې د شوال پر ۱۳ نېټه د جمعې په ورځ تر لمانځه وروسته په بخارا کې زېږېدلی دئ.

بخارا دمنځنۍ اسيامشهوراوپېژندل شوی ښاردی چې د پخواني ماوراء النهر[د امو د سيند هاخوا(اوسني ازبکستان) کې واقع دی . دبخارا او سمرقند تر منځ ۸ ورځې دپياده مزل لاره ده.

داښاردفقهاؤ،سترومحدثينواوفاضلانومرکزاومعدن ؤ. په دې ښار کې په دومره ګڼ شمېرفقهاء ،محدثين او فاضلان تېرشوي چې دهغوی ټولويادول امکان نه لري .

بخاري رحمة الله علیه لاماشوم ؤ چې پلار یې وفات شو او خپلې مور یتیم را لوی کړ،

دنومو‌ړې مور چې ډېره نیکه میرمن وه په خپل وار سره د خپل زوی ډېره ښه پالنه وکړه او کله به یې چې نومو‌ړي ته پیـ یاشیدې ورکولې لومړی به یې اودس کاوه.

هغه مهال چې په نومو‌ړي کې دلیک اولوست قوه پیداشوه نو مور یې په مکتب کې داخل کړ چې لیک او لوست زده کړي او د همدې لیک لوست له لارې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مبارکو احادیثو خدمت وکړي.

ویل کیږي چې محمد [امام بخاري] په ماشومتوب کې ناڅاپه د سترګو لید [دید] له لاسه ورکړ ،نو مور یې چې یوه عابده او ډېره تقوادارهښځهوه ډېره خفه اوخوا بدې شوه او هغه هیلې یې مړاوي شوي چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د حدیثو د خدمت په لاره کې یې له خپل زوی څخه لرلې،هغې به ډېرزیات ژړل او دعاګانې به یې کولې چې خدای پاک یې زوی بیرته په سترګو بنااوجوړ کړي، هم هغه وه چې یوه شپه یې په خوب کې حضرت ابراهیم علیه السلام ولید ، هغه ورته وویل چې اې فلانۍ ! ستا دعاګانې خدای پاک قبولې کړې له نن څخه به وروسته ستا د زوی سترګې روغې شي، کله چې هغه سهار له

خوبه را وبينه سوه ګوري چې د محمد بن اسماعيل دواړي سترګې روغي شوي دي..

ابو جعفر محمد بن ابي حاتم وايي : ما له امام بخاري څخه پوښتنه وکړه چې: علم ته دي څنګه مخه کړه ؟ هغه را ته وويل : زه دلسو کالو ياتردي دکم عمرماشوم وم په مکتب کې مي سبقونه ويل چې په زړه کې مي د حديثو د زده کړې فکر را ته پيدا شو د لس کلنۍ وروسته له مکتب څخه ووتم ،يوې او بلې خوا ته د حديثو په تلاش کې شوم .

يوه ورځ دامام داخلي رحمه الله په درس کې ناست ؤ ،هغه شاګردانوته حديث بيان کړل اوويې ويل: سفيان عن ابی الزبيرعن ابراهيم،نوبخاري ورته وويل: ابوالزبيرله ابراهيم څخه روايت نه دی کړی،نوامام داخلي ورته په غوصه شو ،اودده خبرې ته يې پام ونه کړ. بخاري رحمه الله ورته وويل: خپل ليکل شوی کتاب دي که درسره ويې وګوره،کورته ولاړاو هغه يې وکوت،چې راستون شوويې ويل: هلکه ! صحيح صورت يې څه ډول دی؟ ده ورته وويل :دازبيربن عدی عن ابراهيم دی،نوقلم يې ورواخيست اوخپل کتاب يې تصحيح کړ ،اوورته ويې ويل: رښتيادي وويل. نوخلک ددې نوي ځوان يادا وحافظې ته حيران شول ،په دې مهال دامام بخاري رحمه الله عمريوولس کاله ؤ.

بخاري رحمة الله علیه وایي: په شپاړس کلنۍ کې مې د ابن المبارک او وکیع کتابونه یاد کړل ،او د اصحاب الرأي یعني د فقهاوو په ویناوو هم وپوهیدم ،

نوموړی له خپلې مور او خپل مشر ورور احمد سره مکې ته ولاړ، د حج فریضې له اداء کولو وروسته یې ورور او موربیرته بخارا ته راستانه شول ، او بخاري په مکه کې د حدیثو د زده کړې لپاره پاتې شو.

د حرمینو او شاوخوا نورو مشایخو څخه یې حدیث او نور اسلامي علوم زده کړل، هلته یې دوه کاله تېر کړل، په مدینه منوره کې یې د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د روضې خواته په سپوږمیزو شپو کې د قضایا الصحابة والتابعین او د التاریخ الکبیر په نومونو دوه کتابونه ولیکل، هغه مهال نوموړی د ۱۸ کاله ؤ تر دې وروسته بخارا ته راستون شو.

په علم پسې د امام بخـاري رحمه الله سفرونـــه

تــــر دې وروسته امــــام بخاري رحمه الله د حدیثونو او نبوي علومو د زده کړې لپاره په سفرونو پیل وکړ، په دې لړ کې یې ګڼو اسلامي هیوادونو او ښارونو ته له ستړیا ډک سفرونه وکړل چې دیادونې وړ یې شام ،بلخ، مصر، جزیره او نور دي، یوازې بصرې ته څلور ځله ولاړ ، او شپږ کاله یې په حجاز کې تېر کړل او نوموړي څو څو وارې کوفې او بغدادته هــــم د علم حاصلولو په موخه سرور ښکاره کړی.

ددې سفرونو پرمهال نومړی له ډېروستــونـزو، کړاؤنو اوسختیو سره هم مخ شو، خوداټول یې په ډېــرزغـم اوصبر سره وګالل، په دې لار کې چې له هرڅومره ناخوالو سره لاس اوګرېوان شو ټول یې په ورین تندي وزغمل. ځکه هغه پــه دې ســره دالله جل جلاله له دربارنه دثواب اواجرهیله درلوده، اودهمدي مشکلاتوپه ګاللوسره هغه ترقیامت پوري دامت مسلمه امام اوپیښوا شو .همدارازد الله جل جلاله اوخلکوپه منځ کې مقبول اومحبوب شو .

دامام بخاري رحمه الله استادان

نومړي دوخت له نامتواو وتلیومحدثینوڅخه احادیث زده کړل، له ستروحدیث پوهانوڅخه یې ولیکل اوهرښارته چې دی ورغلی ؤدروایت له مشهوروعلماؤڅخه یې روایتونه نقل کړل، پرګڼ شمېـراستادانواودبېلابیلو طبقوپرعلماؤیې سبقـونه ولوستل ،چې شماراودهغوی دتعدادبیانـول یې یومشکل کاردی،

دفتح الباري دمقدمې په ۴۷۹ مخ اودکوکب الداري په۱۱مخ کې په خپله دامام بخاري رحمه الله قول نقل شوی دی چـــــې وایي : ماله ۱۰۸۰ هغوکسانوڅخه زده کــړه کــړي چې یوازي حدیث پوهان ؤ، حافظ ابن حجر رحمه الله دامام

بخاري رحمه الله استادان دخپل کتاب فتح الباري په مقدمه کې پنځو طبقو ته ویشلي او په همدغو کې یې حصر کړي دي. (فتح الباری ۴۷۹مخ)

همدارازحافظ عیني په عمدة القاري او علامه ذهبي په سیر اعلام النبلاء (۱۳ / ۳۹۲) کې هم دغو طبقو ته تقسیم کړي دي. اوشیخ سبحان محمود رحمه الله [ددارالعلوم کراچۍ پخوانی شیخ الحدیث] په خپلو دې الفاظو کې داطبقات په لنډه ول بیان کړي دي.

(۱) لومړۍ طبقه: هغه ده چې ده ته یې له سترو تابعینو څخه احادیث روایت کړي لکه: محمدبن عبد الله الانصاري هغه له حمید څخه روایت کړی، ابن ابراهیم او ابن عاصم النبیل دوی دواړو له یزید بن ابی عبید څخه روایت کړی، عبید الله بن موسی چې ده له اسماعیل بن ابی خالد څخه روایت کړی او ابن نعیم چې له اعمش اونورو څخه یې روایت کړی . داټول ددوی استادان دي اوستر تابعین دي.

(۲) دوهمه طبقه: هغه ده چې ده ته یې له ټیټ رتبه تابعینو څخه روایت کړی وي لکه :آدم بن ابی ایاس،ابی مسهر عبد الاعلی بن مسهر،سعیدبن ابی مریم،ایوب بن سلیمان اود اسي نور.

(۳) دریمه طبقه : هغه دي چې له تابعینوسره یې نه دي لیدلي،بلکه له سترو تبع تابعینو څخه یې اخذ کړی لکه : سلیمان بن حرب،قتیبه بن

سعيد ،نعيم بن حماد ،على بن المديني ،يحى بن معين، سترفقيه امام احمدبن حنبل، اسحق بن راهويه، ابوبكربن ابى شَيبه، عثمان بن ابى شَيبه اوداسي نور ،خوپه دې طبقه کې امام مسلم رحمه الله هم له امام بخاري رحمه الله سره دروايت په نقل کې شريک دی. (يعنـــي لکه څرنګه چې امام بخاري رحمه الله له دې طبقې څخه روايت کړی، همــدارازامام مسلم رحمه الله هم ورڅخه روايت کړی دی.

(۴) څلــورمــه طبقه : دحديثوپه طلب اوزده کړه کې دده ملګري اوانډيوالان، خوهغوی ترده لږوړاندي دده له ځينو استـــادانــوڅخه زده کړې کړي وي لکه :محمدبن يحى الذهلى، ابى حاتم الرازي، عبدبن حميداوددوی امثال. ده رحمه الله له دې کســانوڅخه يواځي هغه څه حاصل کړي چې خپله يې هغواستادانو ته لاس رسی نه درلوداويابه داسي موادؤچې له دوی پرته له بل چاسره به نه موندل کېدل.

(۵) پنځمه طبقه : دده خادمان اوشاګردان دي لکه :عبدبن ابى العـــاص الخـوارزمي، حافظ ابوعيسى ترمذي، حافظ ابــوعبدالــرحمن النســائي اوددوئ امثال.

امام بخاري رحمه الله له دې کسانوڅخه هم کم شمېر روايات کړي اوده چې له امام و كيع رحمه الله څخه کوم روايت کړی ؤهغه يې عملی کړی هم ؤ ، ځکه و

کبع رحمه الله وایې: لایکون الرجل عالماحتی یحدث عمن فوقه،وعمن هومثله، وعمن هودونه.

یعني یوڅوک ترهغوسم عالم نه کیدای نه شي ترڅوچې له مشرانو ، همزولو اوکشرانوڅخه روایت ونه کړي.

دامام بخاری رحمه الله شاگردان

لــــه امـام بخاري رحمه الله څخه ګڼ شمېرعلماؤ او فقهاؤزده کړه کړي، اوګڼ شمېرمحدثینو احادیث ورڅخه روایت کړي.

دامام بخاري دیـومشهورشـاگردالفربري رحمه الله یوقول دفتح الباری په مقدمه(مخ۴۹۱) کــي حافظ ابن حجر رحمه الله نقل کړی دی وایې چې: له امام بخـــاري رحمه الله څخه جـــامـع صحیح البخاری۹۰زره کسانواوریدلي ده .دده دشاگردانو شمېردومره زیات دی چې دټولوبیانول یې خورامشکل کار اود ډیروالي له امله یې یادونه هم نه له دي ځای سره مناسبه ده اونه هم ممکنه ده.

دلته به موږیوازي دنوموړي دیوڅومشهـورو شــاګـردانوپه یادونه اکتفا ء وکړو ، دده سترستر شاګردان چې دعلامه په لقبونو یادشوي ځیني یې په لاندي ډول دي: حافظ ابوالحسین مسلم بن الحجاج نیشاپوري، دجامع ترمذی مؤلف

حافظ ابوعیسی ترمذي ،حافظ ابوذرعه،ابوحاتم رازي، دسنن نسائي مؤلف ابوعبدالرحمن النسائي ، منصوربن احمدالبزدوي ، دصحیح بخاري راوي ابوعبدالله الفربري ، ابوعبدالله المحاملي،حافظ ابن خزیمه اومحمدبن نصر المروزي .

دامام بخاري حافظه

امام بخاري رحمة الله علیه زیات ځیرک او د غیرمعمولي قوي حافظې ښبتن و ، ویل کېږي چې په ورکتوب کې یې اویا زره حدیثونه یو په بل پسې یاد وه ، او یو کتاب چې به یې یو ځل تر نظر تېر کړ نوټول به یې یاد شو بیا یې د هغه کتاب کتلو ته اړتیا نه درلوده .

محمد بن حمدویه وایي ماله امام بخاري څخه واورېدل هغه ویل: زما یو لک صحیح حدیثونه یاد دي او دوه لکه مي غیر صحیح حدیثونه یاد دي او د صحیح البخاري حدیثونه ما تقریبا د شپږو لکو حدیثونو څخه را ایستلي دي .

احمد بن عدي وایي : ما له ډیرو شیخانو اورېدلي دي ، چې هغوی حکایت کاوه هغه مهال چې بخاري و بغداد ته راغی نو څو تنو محدثینو وغوښتل چې بخاري رحمة الله علیه وازمایي ،نو د سلو حدیثونو متنونه او سندونه یې سره واړول د یوه حدیث متن یې د بل حدیث و سند ته واړوئ او بیا یې یوه یوه نفر ته

لس لس حدیثونه ورکړه ترڅو بخاري ته یې واوروي ، د بغداد خلک او د دې ترڅنګ د خراسان او نورو وطنونو مسافر را ټول سول ، څه مهال چې د خلکو مجمع جوړه سوه نویو تن ولاړ سو د خپلو لسو حدیثونو څخه یې د یوه یوه حدیث سند او متن بیانوه امام بخاري چې به د هر حدیث سند او متن واورید نو ورته و به یې ویل: په دې حدیث علم نه لرم ،

کومو کسانو چې د بخاري د امتحان لکبله د دې حدیثونو متنونه او سندونه اړولي وه هغو یوه و بل ته کتل چې سړی خورا ډېر ځیرک او پوه دئ ، خو کوم کسان چې ناخبره وه هغو ته بخاري رحمة الله علیه کمزوری ښکاره شو.

دې لسو کسانو چې هر یوه په نوبت لس لس حدیثونه بخاري ته واورول ، او بخاري د هر حدیث په جواب کې ورته ویل : چې علم نه په لرم د دوئ له فراغت وروسته بخاري هر نفر ته د هغه د هر حدیث متن او سند بیان کړ ، چې تا د اول حدیث متن داسي او سند داسي بیان کړ، خو د دې حدیث متن او سند اصلا داسي دی. دوی چې دا سل حدیثونه په څه ډول ورته بیان کړي وه امام بخاري په هغه ترتیب بېرته ورته بیان کړل او د هریوه غلطي یې هم ورته په ګوته کوله ، چې د دې حدیث متن داسي او سند یې داسي دی ،نو ټولو خلکو د امام بخاري پر ځیرکتیا ، قوي حافظې او علمیت اعتراف وکړ، اوویل یې دا د الله فضل دی چې چا ته وغواړي هغه ته یې ورکوي.

امام بخاري د سترو علماؤ له نظره

د امام بخاري رحمة الله عليه په حفظ ، تقوا او زهد د ده موافق او مخالف ټول قايل وه او په محدثينو کې د امير المؤمنين في الحديث ، ناصر الأحاديث النبوية او ناشر المواريث المحمدية په لقب ياد شوی.

امام احمد بن حنبل رحمة الله عليه وايي : خراسان د محمد بن اسماعيل په شان بل نه دی زيږولی.

امام ترمذي رحمة الله عليه وايي : ما په تاريخ او د حديثو د سندنو او علتونو په پيژندنه کې تر محمد بن اسماعيل يعني بخاري رحمة الله عليه لوی عالم په عراق او په خراسان نه دی ليدلی .

د بخاري اومسلم شيخ محمد بن بشار رحمة الله عليهم وايي په نړۍ کې د حديثو څلور حافظان دي ، (۱)امام بخاري په بخارا کې (۲) امام مسلم په نيشاپور کې ،(۳)علامه دارمي په سمرقند کې (۴)او ابو الزرعة په ري کې . علي بن حجر رحمة الله عليه وايي :امام بخاري په دوی ټولو کې زيات پوه ، دبصيرت څښتن او ځيرک ؤ

ابو اسحاق السرماري رحمه الله وايي: که څوک غواړي چې د وخت ريښتونی فقيه ووينې نو امام بخاري رحمه الله ته دي وګوري .

ابو جعفر رحمه الله وايي: يوه ورځ مې له يحيى بن جعفر رحمه الله څخه واورېدل چې ويل يې: که زما په وس پوره وای ما به خپل عمر محمد بن اسماعيل البخاري رحمه الله ته ورکړی وای؛ ځکه چې زما مرګ د يو سړي مرګ دی او د امام بخاري رحمه الله مرګ د علم د مرګ په معنا دی .

نعيم بن حماد رحمه الله وايي: محمد بن اسماعيل رحمه الله د دې امت فقيه دی .
مصعب الزهري رحمه الله وايي: امام بخاري رحمه الله زموږ د زماني لوی فقيه او په احاديثو کې د ښه بصيرت څښتن دی .

په يو روايت کې دي چې اسحاق بن راهويه رحمه الله يوه ورځ خپلو شاګردانو ته وويل: له دغه ځوان (امام بخاري رحمه الله) څخه احاديث وليکئ، زه باور لرم چې له ده سره د احاديثو دومره علم دی چې که د حسن بصري رحمه الله په زمانه کې وای نو هم به هغه ته خلک اړ ؤ .

علي بن جعفر رحمه الله به ويل: زما په اند په خراسان کې درې تنه عالمان تر ټولو وتلي دي: ابوزرعه، محمد بن اسماعيل، او عبدالله بن عبدالرحمن الدارمي؛ خو محمد بن اسماعيل تر ټولو لوړ دی .

ابو عمار حسين بن حريث رحمه الله به ويل: امام بخاري رحمه الله په احاديثو کې داسې لوړ مقام لري ، لکه الله چې يوازې د حديثو له پاره پيدا کړی وي .
حاتم بن مالک الوراق رحمه الله وايي: ما د مکې له علماوو څخه اورېدلي دي

چې ويل به يې: محمد بن اسماعيل يوازې د خراسان امام نه دی، بلکه زموږ امام او فقيه هم دی .

أبو الطيب حاتم بن منصور رحمه الله وايي: امام بخاري رحمه الله د ځمکې پرسر د الله له نښانو څخه يوه ښکاره نښانه وه .

سليم بن مجاهد رحمه الله وايي: که د امام بخاري رحمه الله په زمانه کې وکيع، ابن عيينة ، ابن المبارک رحمهم الله ژوندي وای هغوی به هم نوموړي ته اړتيا لرله .

د امام بخاري رحمه الله مشهور استاد او د حديثو امام قتيبة بن سعيد رحمه الله وايي: که امام بخاري رحمه الله د صحابه کرامو په منځ کې وای نو د الله يوه معجزه به وه، دی وايي: ما حديث هم کتلي، راويان مې هم کتلي او فقهاء مې هم ليدلي؛ خو د محمد بن اسماعيل غوندې شخص ما په خپل عمر کې نه دی ليدلی .

أبو عبد الله الحاكم رحمه الله وايي: امام بخاري رحمه الله د محدثينو ستر امام دی.

د محدثينو ستر استاذ أبو بكر محمد بن إسحاق بن خزيمة رحمه الله وايي: تر اسمان لاندې[يعني د ځمکې پرسر] ما د رسول الله صلى الله عليه وسلم په

احاديثو کې تر محمد بن اسماعيل البخاري رحمه الله ښه پوه شخص بل نه دی ليدلی .

محمد بن حمدون بن رستم رحمه الله وايي: امام مسلم رحمه الله چې کله بخارا ته راغی او له امام بخاري رحمه الله سره مخ شو ورته ويې ويل: اې د استاذانو استاذه، د محدثينو سرداره او د حديثو طبيبه ! پرې مې ږده چې پښې دې ښکل کړم .

سعيد بن جعف رحمه الله وايي: ما د بصرې له علماوو څخه اورېدلي دي چې ويل يې: په معرفت او اصلاح کې د محمد بن اسماعيل رحمه الله په شان بل څوک په دنيا کې نشته .

د بخارا يو لوی عالم محمد بن ابي حاتم الوراق رحمه الله وايي :يوه شپه مې امام بخاري رحمه الله په خوب وليد چې په رسول الله صلی الله عليه وسلم پسې روان دی او هغه صلی الله عليه وسلم چې قدم پورته کړي امام بخاري رحمه الله په هماغه ځای قدم کښېږدي.

د امام بخاري د تقوی نمونه

امام بخاري رحمة الله عليه په روژه کې هره ورځ يو يو ختم کاوه او د تراويح څخه وروسته د شپې په لمانځه کې يې په هرو درو شپو کې ختم کاوه او د پېشلمي په مهال به يې ديارلس رکعته د تهجد لمونځ کول.

امام بخاري رحمة الله عليه هيڅکله دچا غيبت نه کاوه او ويل به يې چې: زه اميد لرم چې په آخرت کې به الله جل جلاله د چا د غيبت حساب راسره و نه کړي، او وايې: له هغه مهاله چې زه په دې پوهېدلی يم ، چې غيبت خپله غيبت کونکي ته زيان رسوي نوله هغه وخت څخه مې د چا غيبت نه دی کړی .

يو چا امام بخاري رحمه الله ته وويل چې : ځيني کسان ستا سود تاريخ د کتابونو له امله تاسو ته ګوته نيسي او وايي چې په تاريخي حکايتونو کې د خلکو غيبت راځي ، امام بخاري ورته وويل: هغه موږ د نورو څخه د روايت په ډول بيان کوو موږ يې له خپله ځان څخه نه بيانوو.

امام بخاري رحمة الله عليه ته له خپل پلار څخه ډېر مال په ميراث پاته شو د هغه څخه يې صدقه او خيرات کاوه ، د طالبانو سره يې ډېر احسانونه کول ، او په سخاوت کې يې لاسونه اوږده وه او خوراک يې هم ډېر کم کاوه.

د خپل عصر پر علماوو د نوموړي لوړتيا

نوموړی لا ځوان و چې د وخت لويو لويو علماوو به د هغه څخه حديثونه زده کوله

امام يوسف بن موسى المروذي رحمه الله وايي: يوه ورځ زه د بصرې په لوی جومات کې ناست وم چې دا اعلان وشو چې محمد بن اسماعيل البخاري راغلی دی، نو ټول خلک ور ولاړ شول ، زه چې کله ورغلم ګورم چې يو ځوان د يوې ستنې وشاته په لمانځه باندې ولاړ دی، کله چې هغه سلام وګرځول ، نو خلک ورباندې را ټول شول او غوښتنه يې ورنه وکړه چې هغوی ته د رسول الله صلى الله عليه وسلم يو څو حديثونه بيان کړي، امام بخاري رحمه الله ورته وويل: چې زه خو ځوان يم نو تاسو ته به يوازې هغه حديثونه بيان کړم چې ستاسو د سيمې له علماوو کړامو څخه مې اورېدلي دي نو يو شمير احاديث يې بيان کړل.

محمد بن يعقوب بن اخرم رحمه الله وايي: امام بخاري رحمه الله چې کله نيشاپور ته راروان و ددې ځای په زرګونو خلک دريې رباطه مخته د نوموړي وهر کلي ته را وتلي وه، دی وايي: ځينو ملګرو راته وويل چې په هغه ورځ موږ خلک وشمارل نو يوازې د هغو خلکو شمير وڅلور زره تنه ورسيدی کوم چې په کچرو يا غاترو باندې راغلي و او هغه چې په اسونو يا پياده راغلي وو، تر دې هم زيات وه.

او څه مهال چې ببېرته بخارا ته راستنیدو نوله ښار څخه درې میله دباندې د استقبال د پاره خېمه ورته درول شوي وه.

له بخارا څخه دنومړي ایستل

نومړي په بخارا کې څه موده دحدیثو په تدریس بوخت ؤ ، د ښار امیر خالد بن محمد الذهلي چې په سیمه کې د عباسي خلافت نائب وو له امام بخاري سره په دې هیله نرم چلند کول چې صحیح البخاري د ده په قصر کې ور ته تدریس کړي ،خو امام بخاري له دې کار څخه منع وکړه ، او قاصد ته يې وويل چې والي صاحب ته وو ایه: زه علم نه خواروم او نه علم د پاچاهانو دروازو ته ور وړم که علم ته څه اړتیا لري نو زما مسجد او کور ته دې راځي. خو که دا خبره يې خوښه نه وي نو بیا خو دی واک لري زما د تدریس مخه دې ونیسي ترڅو د قیامت په ورځ د الله جل جلاله په حضور کې عذر ولرم ،زه خو علم نه شم پټولی.

والي بیا یو قاصد ورته راولیږل چې زما و اولادونو ته یوه ځانګړي تدریسي حلقه جوړه کړه او نور کسان مه ور سره پرېږده ، امام بخاري دا هم ونه منله او په جواب کې يې ورته وويل: دا جایز نه ده چې زه ځینو ته د حدیثو د اورېدلو اجازه ورکړم او ځیني نور بیا ورڅخه منع کړم.

چې په دي سره د بخارا د والي او امام بخاري رحمه الله ترمنځ اړيکي ترينګلي شوي او کرکه يې ترمنځ پيدا شوه ، خالد د بخارا والي حريث بن ابي الورقاء او نور علماء د امام بخاري په مخالفت کې د ځان ملګري کړل ، هغوی د امام بخاري پر تګلاري او مذهب نيوکې وکړي او والي امام بخاري ته له ښار څخه د وتلو امر وکړ.

بخاري رحمه الله هغوی ته داسي ښيرا وکړه : يا الله ! د دوی په ځانونو ، اولادونو او کورنيو کې په دوی هغه څه و وينه چې دوی يې زما سره د کولو اراده کړي ده. الله جل جلاله د بخاري ښيرا د دوي په حق کې قبوله کړه مياشت لا نه وه تېره شوي ، چې د عباسي خلافت لخوا د بخارا د والي خالد د بندي کولو او په ښار کې يې د رسوا کولو فرمان صادر شو ، خالد پرخرې باندي سپور په ښار کې وګرځول شو ، او د مرګ تر مهاله په بنديخانه کې پاته شو ، نورو کسانو چې له ده سره د امام بخاري په ځورونه کې مرسته کړې وه هغوی هم الله جل جلاله د سختو کړاونو او مشکلاتو سره مخ کړل.

امام بخاري رحمه الله چې څه مهال د بخارا څخه ولاړنو د سمرقند خلکو خط ورته راولېږل چې په هغه کې له ده څخه سمرقند ته د ورتلو غوښتنه شوي وه ، امام بخاري د سمرقند په لور روان شو ، له سمرقند څخه ۲ ميله دباندي د خرتنک کلی دی ، څه مهال چې بخاري د خرتنک کلي ته ورسېد ، هلته يې

خپلوان وه او له هغوی سره ميلمه پاته شو ، امام بخاري په خرتنک کې وو چې خبر ورته راغی چې په سمرقند کې د ده د ورتلو لکبله د خلکو تر منځ شخړه او جنجال را پيدا شوی دی ځيني کسان د بخاري د ورتلو پلوي کوي او ځيني نور يې بيا د ورتلو سخت مخالفت کوي.

امام بخاري رحمة الله عليه په خرتنک کې څه موده پاتي شو تر څو موضوع ښه روښانه شي، په دي وخت کې امام بخاري ناروغ شو ، د سمرقند لخوا استازي راغلل او له امام بخاري څخه يې غوښتنه کوله چې سمرقند ته ور سره ولاړ شي ، امام بخاري د هغوی بلنه ومنله، موزې يې په پښو کړې لنګوټه يې وتړله او د سپرلۍ پر خوا ور روان شو فقط چې څو قدمه يې د سپرلۍ پر خوا واخستل ملګرو ته يې مخ راواړول اوويې ويل: ما پرېږدئ ضعف را ته پيښ شو هغوی هم پريښود ، يوه شپه يې تر لمانځه وروسته دعاوي وکړې په دعا کې يې دا هم وويل: اللهم أنه قد ضاقت علي الأرض بما رحبت فاقبضني إليک.

ژباړه: يا الله ! مځکه له ډيري پراختيا سره سره پر ما تنګه شوه ته مي روح در قبض کړه.

بیا یې ځنګ وواهه لړموده وروسته له خپل رب سره ملاقي شو اوروح یې داعلی علیین پرلوري والوت ، اناالله واناالیه راجعون.

امام بخاري رحمة الله علیه په **۲۵۲** هجري سنه کې د شنبې په شپه چې د کمکي اختر شپه وه دیارلس ورځي کم د **۷۲** شپېتو کلونو په عمر په خرتنګ کې وفات شو ، په نوموړی دکمکي اخترپه ورځ دماسپښین له لمانځه وروسته دجنازي لمونځ وشو چې له سمرقنداونوروسیموڅخه ګڼ شمیرخلک په جنازه کې دشریکیدلولپاره راغلي ؤ اوپه همدي خرتنګ کې خاوروته وسپارل شو ،هغه مهال چې نوموړی په قبر کې کښېښودل شونو د قبر له خاورو څخه یې څو ورځي د مشکو په شان خوشبویي ولاړیده

دصحیح البخاري لیکل اودهغه نوم

حافظ ابن حجر رحمه الله دفتح الباري په مقدمه ۸ مخ کې لیکي : نوموړي خپل کتاب په [الجامع الصحیح المسند من حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم ، وسننه ، وایامه] سره نومولی

اوعلامه عیني رحمه الله بیاد عمدة القاري دلمړي ټوک په **۵** مخ کې دصحیح البخاري په نامه کې دالمسند په ځای المختصر توری ذکرکړی

په خپله امام بخاري وايې : ما « الجامع » له شپږسوه زره حديثونوڅخه په شپاړس کلونوکې تصنيف کړ اودالله جل جلاله اودځان ترمابين مي حجة جوړکړى

همدارازدده په يوه قول کې راغلي : ماخپل کتاب الجامع په مسجدحرام کې تصنيف کړ ، ترهغه مي پکې هيڅ حديث نه دى ليکلى ترڅوچې به مي استخاره اودوه رکعته نفل ونه کړل اودهغه حديث په صحت به مي پوره يقين ونه شو ،

اوله همده څخه رانقل شوي چې: ما په خپل کتاب کې چې هر حديث ليکلى دى لومړى مې دهغه دليکلولپاره غسل کړى او بيا مې دوه رکعته نفل کړي دي او بيا مې هغه حديث ليکلى دى.

حافظ ابن حجر په مقدمة الفتح ۴۹۸ کې ليکي: ددي اومخکنۍ خبري چې په مختلفوسيموکې يې دبخاري حديث ليکلي په دې ډول تطبيق راځي چې ددي تصنيف شروع اودابوابو ترتيب خويې په مسجدالحرام کې وکړاونور حديثونه يې په خپل ښار اومختلفو سيموکې پکې ليکلي ، چې خپله دده له قول چې داکتاب يې په شپاړس کاله کې ليکلى هم په همدي دلالت کوي ،ځکه ښکاره خبره ده چې نومړي شپاړس کاله په مکي حرم کې نه دى پاتي شوى .علامه عيني رحمه الله هم همدا خبره کړي ۵/۱

شاه عبدالعزيز الدهلوي رحمه الله په بستان المحدثين کې ليکلي: امام بخاري يوه ورځ داسحاق بن راهويه په مجلس کې ناست ؤ چې هغه خپلو ځينو شاګردانو ته وويل: کاشکي چې يو چا داسي مختصر کتاب په سننو کې ليکلی وای چې په هغه کې يې يوائې صحيح احاديث راټول کړی وای چې خلکو وربانديي عمل کړی وای ، نوله همدي ورځي دامام بخاري رحمه الله په زړه کې دهمداسي يوه کتاب ليکلو مينه اورغبت پيداشو ، اودکتاب په ليکلويې پيل وکړ

هغه له شپږ سوه زره [شپږلکه] احاديثوڅخه پکې هغه ډيرصحيح احاديث راټول کړل اوځيني يې دکتاب دډيراوږدوالي له امله پريښودل

په عمدة القاري ۵/۱ اوهمدارازپه تقريب النواوي اوفتح الملهم کې دي چې دالمړی کتاب دی چې په الصحيح المجرد کې ليکل شوی.

علامه ابن حجر يې بيادبخاري شريف دليکلو يوه بله وجه ليکلي: هغه وايې چې محمدبن سليمان بن الفارس وايې : ماله امام بخاري رحمه الله څخه اوريدلي ويل يې چې: مارسول الله صلى الله عليه وسلم په خوب کې وليد زه دهغه مخې ته ولاړوم اوديوه پکي په مټ مي له هغه څخه مچان شړل ، بيامي ددي خوب په اړه له ځينو تعبيرپوهانوڅخه تعبيروغوښت ، هغوی راته وويل

:تاسو به له رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه دروغ ليري کوئ ، نو همداؤ چې زه يې دداسي کتاب ليکلو ته ليوال کړم ، مقدمة الفتح ٨ مخ .

دصحيح البخاري مقام

حافظ ابن حجر رحمه الله ليکي: ابو جعفر محمود بن عمرو العقيلي وايې: هغه مهال چې امام بخاري «الصحيح» وليکل نويې امام احمد بن حنبل ، يحيى بن معين ،على بن المديني اونورو سترو علماؤ ته وړاندي کړ، هغوی له څلورو حديثونو پرته نورټول احاديث صحيح وبلل ، عقيلي وايې په دي حديثونو کې دامام بخاري قول داعتبار وړدی هغه داچې داحديثونه صحيح دي . مقدمة الفتح ۴۸۹ مخ

په دي خبره دټولي اسلامي نړۍ د متقدمينو اومتاخرينو علماؤ اتفاق دی چې له کتاب الله وروسته ترټولو اصح کتاب صحيح البخاري اوصحيح المسلم دي ، اوجمهورعلماء بيا په دي يوه خوله دي چې صحيح البخاري ترصحيح المسلم اصح دی ،که څه هم ځيني علماء ــ د المغرب [اندلس] علماء ــ صحيح مسلم ته په صحيح البخاري باندي ترجيح ورکوي

دصحيح بخاري روايت

وړاندي مو ویل چې له امام بخاري رحمه الله څخه ګڼ شمیر شاګردانو روایتونه کړي ، دهغه یو مشهور شاګرد الفربري رحمه الله وایي چې دصحیح البخاري ۹۰ زره شاګردانو سماع کړي خوپه هغوی کې له ماپرته بل څوک نشته چې له مصنف نه دهغې روایت وکړي ، یعني دصحیح بخاري نسخه له ماپرته له کوم بل چاسره نشته.

خوعلامه ابن حجر دفتح الباري په مقدمة ۴۹۱ کې په هغه نیوکه کړي اوویلي یې دي چې: ده داخبره دخپل علم له امله کړي چې ده ته بل څوک داسي نه دي معلوم چې دصحیح بخاري روایت دي یې کړی وي ، کنه نو ډیرو نورو کسانو لکه ابي طلحة منصور بن محمد بن علی بن قریبه هم ددې روایت کړی.

په هرصورت ترموږپوري دصحیح البخاري نسخي په لاندینی څلورو روایاتوسره رارسیدلي

لمړی نسخه : دابو طلحة منصور بن محمد بن علي بن قریبه البزدوي المتوفی ۳۲۹ هـ په روایت سره.

دوهمه نسخه: دابراهیم بن معقل النسفي المتوفی ۲۹۴ هـ په روایت سره

دریېمه نسخه : دحماد بن شاکر النسفي [په ځینو کې دالنسفي په ځای النسوي لیکل شوی] المتوفی ۲۹۰ هـ په روایت سره

څلورمه نسخه : دمحمدبن یوسف بن مطر بن صالح بن بشر الفربري المتوفی ۳۲۰ هـ په روایت سره

په اوسني وخت کې له همدې آخري څلورمي نسخي پرته هیڅوک دصحیح بخاري روایت نه کوي اویوائې همدا نسخته پاتي ده ، لکه د ابن الاثیرپه جامع الاصول ۱/۱۸۵ همداراز ابن حجر دفتح الباري په مقدمه ۴۹۱ او ابن کثیر په البدایة ۱۱/۱۳ کې دهمدې خبرې تصریح شوې

دصحیح البخاري دحدیثونو شمېر

امام النووي رحمه الله په خپل مختصر ـ الارشاد ـ کې وایي:په صحیح بخاري کې ټول ټال اوه زره ، دوه سوه پنځه اویا (۷۲۷۵) حدیثونه دي چې مکررات ورسره شمارکړل شوي ، خوکه مکررات ترې لیرې کړل شي نو بیا څلورزره (۴۰۰۰) پاتي کیږي

خوحافظ ابن حجر دفتح الباري په مقدمة ۴۶۵ مخ کې لیکي: امام نووي رحمه الله چې کومه خبره کړې دایې دابوالفضل بن طاهر له کتاب نه نقل کړې ځکه هغه دبخاري ټول بابونه شمارلي اوبیا یې سره جمع کړي ، نو وروسته راتلونکوکسانو دنیک ګمان له امله په همدې اعتبارکړی اودهغه تقلیدیې کړی،

خوابن حجر رحمه الله وايي : مادبخاري شريف ټول حديثونه باب په باب شمارکړل چې ټول احاديث يې له متعلقاتو او متابعاتو پرته چې ماليکلي اوزماورباندي يقين شوی اوه زره ، درې سوه ،اوه نوي(۷۳۹۷) حديثونه دي ، چې په دي سره ددوی ترذکرشويو حديثونوه يوسل دوه وېشت حديثونه زيات دي

يعني دلمړني قول مطابق په بخاري شريف کې ټول ۷۲۷۵ حديثونه دي

اودابن حجر دقول مطابق بيا ټول ۷۳۹۷ حديثونه دي چې دده په قول کې ۱۲۲ حديثونه ترلمړني تحقيق زيات دي.

داخود مسندحديثونو شمارۇ ، پاتي شوه معلق اومتابعات نو حافظ ابن حجرپه مقدمة الفتح ۴۶۹ کې وايي: په ټول کتاب کې تعليقات يوزر ،درې سوه ، يوځلويښت (۱۳۴۱) حديثونه دي ، اومتابعات اوتنبيه علي الروايات درې سوه يوځلويښت (۳۴۱) دي ، چې په دي سره په ټول کتاب کې شته احاديث سره له مکرراتو (۹۰۸۲) نهه زره دوه اتيا ته رسيږي ،

خوله نوموړي په دي حساب کې تېروتنه شوي ، په حقيقت کې خپله دهمده دقول مطابق په بخاري شريف کې ټول احاديث له مکرراتو سره (۹۰۷۹) نهه زره نه اويا دي

ځکه مسند حديثونه پکې (۷۳۹۷) دي

اومعلق پکـــــــــــې (۳۱۴۱) دي

اومتابعـــــــات پکې(۳۴۱) دي

چې ددې ټولو مجموعه (۹۰۷۹) کيږي

دې يادونې ده چې دغه پورتنۍ شميره له هغه موقوف او مقطوع حديثونو پرته ده چې په بخاري شريف کې ذکرشوي دي.

دبخاري شريف شروحات

ډيرو پخوانيو اواوسنيو علماؤ دبخاري شريف په شروحاتو ، درس اوتدريس ،تعليق تخريج اوتلخيص اونورو اړخونو خدمتونه کړي چې ترسلهاؤ يې شميرزياتيږي

له مشهورو شروحاتوڅخه يې ، اعلاء السنن ، دابوسليمان الخطابي شرح ، دحافظ علاء الدين الحنفي شرح ، الکوکب الدراري دحافظ کرماني شرح ، دحافظ قطب الدين الحلبي الحنفي شرح ، اوترټولو مشوره شرحه يې فتح الباري دحافظ ابن حجر العسقلاني ، اوعمدة القاري دحافظ بدرالدين العيني الحنفي رحمهما الله دي ،

ويل کيږي فتح الباري دمصنف په اجازه ترعلامه عيني پوري ورسيده کله چې يې په احنافو دهغه ردونه وليدل نو په عمدة القاري کې يې دهغه تعقيب وکړ ، کله چې دنوموړي شرح عمدة القاري ابن حجرته ورسيده نويې دهغه اعتراضونه په يوه کتاب [انتقاض الاعتراض]کې راغونډکړل دځينويې جوابونه وليکل ، اودځينو دجواب لپاره يې بياض پريښود ، ابن حجر لادا کتاب پوره نکړ له دې نړۍ يې سترګې پټې کړي ، انا الله وانا اليه راجعون

اوله دې وروسته چې کوم شارحين دي نوهغوی له فتح الباري اوعمدة القاري څخه اخذکړی لکه الخيرالجاري دملامحمديعقوب ، اودعلامه القسطلاني شرح.

دديوبندعلماؤ دبخاري شريف په هرلحاظ درس تدريس اوشروحاتو سره تربل هرچاښه خدمت کړی چې ديوڅوشروحاتويادونه به يې دلته وکړو

د ديوبندي علماوو له طرفه د بخاري شريف شروحات:

(١) فيض الباري على صحيح البخاري.

دا د امام شاه انورشاه کشميري رحمة الله عليه په شرق او غرب ، عربو او عجمو کې يوه مقبوله ، معتبره او مستنده شرحه ده، چې په شپږو ټوکونو کې

بار بار چاپ شوي.

(۲) تعليقات جامعة على صحيح البخاري د شيخ الحديث احمد علي سهارنپوري، ډيره مفيده حاشيه او تعليق دى، البته د بخاري په پنځه ويشتو اجزاوو ليکلي شوي، او په پاتي پنځه اجزاوو د شيخ صاحب شاګرد محمد قاسم نانوتويى تعليق او حاشيه ليکلي.

(۳) الابواب والتراجم للبخاري، شپږ ټوکه، د مولانا زکريا رحمه الله.

(۴) لامع الدراري على صحيح البخاري، لس ټوکه.

دا د شيخ زکريا رحمه الله پلار شيخ محمد يحيى د حضرت مولانا رشيد احمد ګنګوهي رحمه الله د بخاري درسونه را جمعه کړي.

چي بيا ورسته شيخ محمد زکريا رحمه الله دا شرحه عربي ته ژباړلي او د ۱۲ کاله محنت څخه ورسته يې عام محضر ته وړاندي کړي.

(۵) انوار البارى فى شرح صحيح البخارى دا هم د شيخ انورشاه کشميري رحمه الله په اردو ژبه کي د بخاري درسونه دي چي مولانا احمد رضا بجنوري صاحب جمعه او ترتيب کړي .

(٦) ایضاح البخاري ، څلور ټوکه.

دا د شیخ فخر الدین احمد مرادآبادی رحمه الله د درسونو مجموعه ده چي شیخ ریاست علي بجنوری صاحب یې جمعه او ترتیب کړې.

(٧) شرح تراجم البخاری: د شیخ الهند مولانا محمود حسن دیوبندی

(٨) شرح تراجم البخاری: شیخ مولانا محمد ادریس کاندهلوی

(٩) التقریر علی صحیح البخاری: شیخ محمد زکریا کاندهلوي، شیخ محمد یونس

(١٠) ارشاد القاری الی صحیح البخاری: شیخ مفتی رشید احمد لدهیانوی

(١١) تلخیص البخاری شرح صحیح البخاری: شیخ شمس الضحی مظاهری

(١٢) تحفة القاری فی حل مشکلات البخاری: شیخ محمد ادریس کاندهلوی-

(١٣) امداد الباری فی شرح البخاری: شیخ عبد الجبار اعظمی-

(۱۴) جامع الدراری فی شرح البخاری: شیخ عبد الجبار اعظمی

(۱۵) التصوییات لما فی حواشی البخاری من التصحیفات: شیخ عبد الجبار اعظمی-

(۱۶) الخیر الجاری علی صحیح البخاری: شیخ خیر محمد مظفر گڑھی-

(۱۷) النور الساری علی صحیح البخاری: شیخ خیر محمد مظفر گڑھی

-(۱۸) احسان الباری لفہم البخاری: شیخ محمد سرفراز خان صفدر-

(۱۹) جواہر البخاری علی اطراف البخاری: شیخ قاضی زاهد حسینی-

(۲۰) انعام البخاری فی شرح اشعار البخاری: شیخ عاشق الهي بلندشهری ومهاجر مدنی

(۲۱) دروس بخاري، د شیخ حسین احمد مدني رحمه الله ، دا د شیخ نعمت الله صاحب له خوا مرتبه شوي چي ځیني ټوکونه یی چاپ شوي هم دي.

(۲۲) ترجمة صحیح بخاری، د شیخ شبیر احمد عثمانی رحمه الله(۲۳) فضل الباری شرح صحیح بخاری ، د شیخ شبیر احمد عثمانی رحمه الله

(۲۴) النبراس الساری فی اطراف البخاری، دوه ټوکه.

دا شیخ عبدالعزیز ګوجرانوالا له طرفه په عربي ژبه کي لیکل شوي شرحه ده، په دي اړه دده حاشیه د ((مقیاس الواري علی النبراس الساری)) په نوم هم ډیره د اهمیت وړ ده.

(۲۵) تحقیق وتعلیق لامع الدراری علی جامع البخاری: شیخ محمد زکریا کاندهلوی

(۲۶) انعام الباری شرح بخاری: شیخ محمد امین چاټګامی

(۲۷) نصر الباری شرح البخاری، خوارلس ټوکه.

دا د شیخ عثمان غني صاحب له طرفه لیکل شوي شرحه ده.

(۲۸) تفهیم البخاري دا د شیخ ظهور الباری اعظمی قاسمی له طرفه په اردو کي لیکل شوي شرحه ده.

(۲۹) حمد المتعالی علی تراجم صحیح البخاری، دا د شیخ سید بادشاه ګل

رحمه الله شرحه ده. نوموړی د شیخ حسین احمد مدني رحمه الله شاګرد وو.

(۳۰) فضل البخاري فی فقه البخاري، دا د شیخ عبد الروف صاحب شرحه ده، نوموړي د شاه انورشاه کشمیري شاګرد وو.

(۳۱) تسهیل الباری فی حل صحیح البخاری: دا د شیخ صدیق احمد باندوی رحمه الله شرحه ده.

(۳۲) کشف الباری عما فی صحیح البخاری، پنځلس ټوکه چاپ او په نورو کار روان دی، دا د شیخ سلیم الله خان حفظه الله یوه ډیره مفیده او جامعه شرحه ده، چي اصلا دده له درسونو څخه ترتیب شوي او بیا له تحقیق او تخریج نه ورسته چاپ شوي.

(۳۳) شرح البخاری، تجرید البخاری: شیخ محمد حیات سنبلهی، نوموړی د شیخ مفتي محمد عاشق الهي استاذ تیر شوی.

(۳۴) انعام الباری، دروس بخاری شریف، شپاړس ټوکه.

دا د مولانا مفتی محمد تقی عثمانی صاحب د درسونو مجموعه ده، ترتیب ورکونکی یې مولانا مفتی محمد انور حسین دی.

دامام بخاري رحمه الله نور تصانيف

امام بخاري حمه الله ډېر کتابونه تصنيف کړي دي لکه الأدب المفرد ، بر الوالدين ، تاريخ الكبير ، تاريخ الأوسط ، تاريخ الصغير ، خلق افعال العباد .جزء رفع اليدين ، جزء قراءة خلف الامام ،برالوالدين ،كتاب الضعفاء ،

حافظ ابن حجر رحمة الله عليه وايي : دا کتابونه ټول موجود دي او په اوربدلو يا اجازه يې موږ ته روايت شوی دی.

امام بخاري رحمة الله عليه له دې پرته نور تصنيفونه هم لري لکه ، جامع الكبير ، مسند الكبير ، تفسير الكبير ، كتاب الأشربة ، كتاب الهبة ، أسامي الصحابة ، كتاب الوحدان ، كتاب المبسوط ، كتاب الكنى ، كتاب الفوائد او كتاب العلل.

مأخذونه

١ - فتح الباري
٢ - سير أعلام النبلاء للحافظ شمس الدين الذهبي

۳ - تاريخ بخارى .
۴ - مقدمة فتح الباري، لابن حجر العسقلاني
۵ - البداية والنهاية، لحافظ عماد الدين ابن كثير
۶ - مقدمة شرح صحيح مسلم - يحيى بن شرف النووي
۷ - تهذيب الكمال
۸ - أصول التاريخ والأدب
۹ ـ جامع الاصول لابن الاثير
۱۰ـ موجز تراجم الائمة لمحمد هاشم الايوبي
۱۱ـ فتح الملهم ، علامه شبير احمد عثماني

Download from: aghalibrary.com

Download from: aghalibrary.com